

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

*Погрищук Г.Б. – к.е.н., доцент**Тернопільський національний економічний університет*

На процес формування засад екологічної політики в Україні наклала відбиток існуюча соціально-економічна ситуація в державі та реальний стан народногосподарського комплексу, який і досі не подолав наслідків системи господарювання колишнього режиму. Тривалий час економіці України був притаманний такий характер будівництва, який супроводжувався величезними структурними диспропорціями. Диспропорції в розміщенні продуктивних сил ще за умов функціонування командно-адміністративної системи призвели до підвищення рівня техногенного навантаження на природне середовище України, який і донині перевищує аналогічний показник розвинутих країн у 4-5 разів. Використання у виробництві застарілих технологій та устаткування, нерациональна концентрація потенційно небезпечних промислових об'єктів в окремих регіонах, велика спрацьованість основних виробничих фондів підприємств зумовлюють значну ймовірність виникнення техногенних аварій і катастроф з непередбачувано важкими для довкілля наслідками.

Вирішення практичних питань, пов'язаних із поліпшенням охорони навколишнього природного середовища, її фінансування ґрунтується, у першу чергу, на теоретичних засадах, які є ключем для виявлення наукових підходів стосовно розв'язання складних проблем стабілізації та покращення екологічної ситуації в Україні.

У сучасній економічній літературі під екологічною політикою розуміють систему концепцій, принципів, підходів, заходів, що визначають вплив суспільства на навколишнє природне середовище, тактику

й стратегію екологічно збалансованого розвитку [1].

Основними принципами національної екологічної політики є:

поглиблення ролі екологічного управління в системі державного управління України з метою досягнення рівності трьох складових розвитку (економічної, екологічної, соціальної), яка зумовлює орієнтування на пріоритети сталого розвитку;

врахування екологічних наслідків під час прийняття управлінських рішень, при розробленні документів, які містять політичні або програмні засади державного, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку;

запобігання надзвичайним ситуаціям природного і техногенного характеру, що передбачає аналіз і прогнозування екологічних ризиків, які ґрунтуються на результатах стратегічної екологічної оцінки, державної екологічної експертизи, а також державного моніторингу навколишнього природного середовища;

відповідальність нинішнього покоління за збереження довкілля на благо прийдешніх поколінь;

участь громадськості та суб'єктів господарювання у формуванні та реалізації екологічної політики, а також урахування їхніх пропозицій при вдосконаленні природоохоронного законодавства;

невідворотність відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища;

пріоритетність вимоги «забруднювач навколишнього природного середовища та користувач природних ресурсів платять повну ціну»;

відповідальність органів виконавчої влади за доступність, своєчасність і достовірність екологічної інформації;

доступність, достовірність та своєчасність отримання екологічної інформації; державна підтримка та стимулювання вітчизняних суб'єктів господарювання, які здійснюють модернізацію виробництва, спрямовану на зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище [2].

Охорона навколишнього природного середовища забезпечується організаційними, правовими, економічними заходами. Основою організаційного управління охорони навколишнього природного середовища є правовий механізм, який повинен забезпечити реалізацію науково обґрунтованих принципів охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання екологічних ресурсів. За допомогою екологічного права втілюються основні напрями державної політики у сфері охорони довкілля. Правовий механізм має надати цим напрямом чіткої цілеспрямованості, загальнообов'язковості, сприяє регулюванню відносин у галузі екології, застосуванню превентивних, оперативних, стимулювальних і примусових заходів до юридичних та фізичних осіб щодо охорони довкілля; використанню природних ресур-

сів та їх відходів; екологічній безпеці та юридичній відповідальності за порушення екологічного законодавства.

Відносини між людьми та природою у державі регулюються Конституцією, законами, урядовими підзаконними актами, відомчими нормативними актами та нормативними актами місцевих органів влади. Основним базовим законом є Конституція України, відповідно до якої розробляються правові основи державної політики України у сфері охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки людини.

Для втілення вищезазначених конституційних законів у практичну діяльність Верховна Рада України розробляє закони, які впроваджує в життя Кабінет Міністрів, приймаючи відповідні законодавчі правові акти. За допомогою міністерств і відомств, підпорядкованих Кабінету Міністрів, здійснюється контроль за дотриманням виконання законів екологічного законодавства.

Основні засади екологічної політики держави, а також довгострокова програма вирішення екологічних проблем відображена у законі "Про Основні засади державної екологічної політики України на період до 2020 року".

Завдання екологічної політики держави на національному та регіональному рівнях наведена в табл. 1 [2].

Таблиця 1 Завдання екологічної політики на національному та регіональному рівнях*

Рівні управління	Завдання
1	2
Національний	<ul style="list-style-type: none">- розроблення та впровадження нормативно-правового забезпечення обов'язковості інтеграції екологічної політики до інших документів, що містять політичні або програмні засади державного, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку до 2012 року;- розроблення і впровадження до 2015 року системи стимулів для суб'єктів господарювання, що впроваджують систему екологічного управління, принципи корпоративної соціальної відповідальності, застосовують екологічний аудит, сертифікацію виробництва продукції, її якості згідно з міжнародними природоохоронними стандартами;- реформування до 2015 року діючої системи фондів охорони навколишнього природного середовища;- створення до 2015 року мережі загальнодержавної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення доступу до екологічної інформації, що включатиме, зокрема, національну систему кадастрів природних ресурсів, реєстри викидів та перенесення забруднюючих речовин, і до 2020 року — системи

Регіональний	<ul style="list-style-type: none">- управління екологічною інформацією, відповідно до стандартів ЄС;- розроблення до 2012 року та впровадження до 2020 року програми підтримки проєктів громадських екологічних організацій і доведення обсягу її фінансування: у 2015 році — до рівня не менше 2 відсотків загальних видатків Державного фонду охорони навколишнього природного середовища України, у 2020 році — до рівня не менше 3 відсотків цих видатків;- розроблення до 2015 року і реалізація Стратегії екологічної освіти з метою сталого розвитку українського суспільства та економіки України;- включення питань формування екологічної культури, екологічної освіти та просвіти в державні цільові, регіональні та місцеві програми розвитку;- підвищення рівня екологічної безпеки шляхом запровадження до 2015 року комплексного підходу до проведення оцінки ризиків, запобігання та мінімізації наслідків стихійних лих відповідно до Йоганнесбурзького плану дій;- посилення до 2015 року державного екологічного контролю за дотриманням законодавства у процесі розміщення, будівництва, експлуатації нових і реконструкції існуючих промислових підприємств та інших об'єктів на підставі оцінки ризику для здоров'я населення;- розвиток до 2015 року державної системи моніторингу навколишнього природного середовища;- розроблення та виконання середньострокових регіональних планів дій з охорони навколишнього природного середовища як основного інструменту реалізації національної екологічної політики на регіональному рівні;- розроблення до 2015 року методології та підготовка місцевих планів дій з охорони навколишнього природного середовища;- впровадження екологічної складової в стратегічні документи розвитку міст та регіонів, урахування вимог Ольборзької хартії під час проведення оцінки регіональних програм соціального та економічного розвитку, перегляд до 2020 року генеральних планів розвитку великих міст з метою імплементації положень зазначених міжнародних документів;- законодавче забезпечення до 2015 року переходу від соціально-економічного планування до еколого-соціально-економічного планування розвитку регіонів і міст.- розроблення до 2020 року нормативно-правової бази щодо еколого-економічних макрорегіонів;- проведення до 2020 року класифікації регіонів за рівнями техногенно-екологічних ризиків, створення відповідних банків геоінформаційних даних і карт;- розвиток партнерства „громадськість – влада – бізнес” на регіональному рівні з метою забезпечення до 2020 року соціальних та екологічних стандартів екологічно безпечного проживання населення.
--------------	--

* Складено автором на основі [2].

Таким чином, в основі перелічених завдань екологічної політики держави лежить цілісна система заходів правового, економічного, соціального, освітнього, інформаційно-пропагандистського й організаційного характеру, яка здатна покращити екологічну ситуацію в Україні.

Узагальнюючи вищевикладене, слід відмітити, що за останні роки в Україні вже сформовано досить міцні основи екологічного законодавства, здійснено структурні реформи охорони навколишнього середовища і використання природних ресурсів,

закладено концептуальний базис нової екологічної політики та конкретні механізми її реалізації. Сформовані джерела фінансування природоохоронної діяльності. Спостерігається і ряд інших позитивних явищ в організації взаємовідносин суспільства з довкіллям. Але, незважаючи на це, складність екологічної обстановки в багатьох регіонах світу та Україні, зокрема, зумовлена значним посиленням експлуатації природних систем. Безпрецедентно високий рівень забруднення навколишнього природного середовища викликаний не тільки

Теорія та практика трансформаційних перетворень економіки, політики та культури за умов розв'язу глобалізаційних процесів

детермінованими (очікуваними) процесами екодеструктивної діяльності, але й забрудненням випадкового характеру внаслідок надзвичайних ситуацій, ще недостатня увага приділяється гармонізації екологічного законодавства України в контексті вимог Європейського Союзу; незадовільним є рівень виконання Україною зобов'язань щодо адаптації міжнародних стандартів у сфері охорони навколишнього природного

середовища, неефективно функціонує фінансовий механізм охорони навколишнього природного середовища. Це потребує великих зусиль держави, органів місцевого самоврядування, громадськості, вітчизняної науки, суб'єктів господарювання з метою забезпечення належного функціонування охорони навколишнього природного середовища, яке б відповідало вимогам часу.

Література

1. Білявський Г.О., Бутченко Л.І., Навроцький В.М. Основи екології: теорія та практиcum. –К.: Лібра, 2002. – 352 с.
2. Закон України “ Про Основні засади державної екологічної політики України на період до 2020 року” від 21.12.2010 р. № 2818-VI // офіційний вісник України. –2011. - № 3. –С. 13-33.